

מיילדות – שפרה ופועה

שמות פרק א

(טו) וַיֹּאמֶר מֶלֶךְ מִצְרַיִם לְמִילֵדֹת הָעִבְרִית אֲשֶׁר שֵׁם הָאִחָת שִׁפְרָה וְשֵׁם הַשְּׁנִית פּוּעָה: (זט) וַיֹּאמֶר בִּילְדָן אֶת הָעִבְרִיּוֹת וְרָאִיתִן עַל הָאֲבָנִים אִם בֵּן הוּא וְהִמַּתֵּן אוֹתוֹ וְאִם בַּת הוּא וְחִיָּה: (יז) וַתִּירָאן הַמִּילֵדֹת אֶת הָאֱלֹהִים וְלֹא עָשׂוּ כָאֲשֶׁר דִּבֶּר אֱלֹהֵן מֶלֶךְ מִצְרַיִם וַתַּחֲיֶינָן אֶת הַיָּלָדִים: (יח) וַיִּקְרָא מֶלֶךְ מִצְרַיִם לְמִילֵדֹת וַיֹּאמֶר לָהֶן מִדּוּעַ עֲשִׂיתֶן הַדָּבָר הַזֶּה וַתַּחֲיֶינָן אֶת הַיָּלָדִים: (יט) וַתֹּאמְרֶנָּה הַמִּילֵדֹת אֶל פְּרַעֲהָ כִּי לֹא כְנָשִׁים הַמִּצְרִית הָעִבְרִית כִּי חַיּוֹת הֵנָּה בְּטָרֶם תָּבוֹא אֱלֹהֵן הַמִּילֵדֹת וַיִּלְדוּ: (כ) וַיִּטֹּב אֱלֹהִים לְמִילֵדֹת וַיִּרְבַּ הָעָם וַיַּעֲצֻמוּ מְאֹד: (כא) וַיְהִי כִּי יֵרְאוּ הַמִּילֵדֹת אֶת הָאֱלֹהִים וַיַּעַשׂ לָהֶם בָּתִּים:

רש"י - (טו) שפרה - זו יוכבד על שם שמשפרת את הולד: **פועה -** זו מרים שפועה ומדברת והוגה לולד בדרך הנשים המפייסות תינוק הבוכה. **(יז) ותחיין את הילדים -** מספקות להם מים ומזון...
(יט) כי חיות הנה - בקיאות כמילדות. תרגום מילדות חיות. ורבותינו דרשו הרי הן משולות לחיות השדה שאינן צריכות מילדות. והיכן משולות לחיות, גור אריה (בראשית מט ט), זאב יטרף (שם כז), בכור שורו (דברים לג יז), אילה שלוחה (בראשית מט כא)..... **(כ - כא) וייטב אלהים למילדת -** מהו הטובה ויעש להם בתים - כ בתי כהונה ולויה ומלכות שקרוין בתים. ויבן את בית ה' ואת בית המלך (מלכים א' ט א). כהונה ולויה מיוכבד, ומלכות ממרים, כדאיתא במסכת סוטה (סוטה יא ב):

רשב"ם - (טו) למיילדות העבריות - למיילדות שהם עבריות:

אברבנאל שמות פרק א - ולא היו עבריות כי איך יבטח לבו בנשים העבריות שימיתו ולדיהן אבל היו מצריות מילדות את העבריות ר"ל עוזרות אותן ללדת כמ"ש בילדן את העבריות. והנה המילדות ההנה עם היותן מצריות יראו את האלהים ולא עשו דבר ממה שצוה אותן מלך מצרים עד שהוא הוכיחן עליו

ר' יוסף בכור שור - (טו) אשר שם האחת שפרה: הזכיר הקדוש ברוך הוא שמם לכבודן, שתזכרן לטוב, כי שמו נפשם בכפם על ישראל לעבור מצוות המלך.

ספורנו - (א) ואלה שמות: אלה המזכרים בכאן היו ראויים להודע בשם כי כל אחד מהם ראוי להיות נחשב איש על שמו המורה על צורתו האישית. ואלה כל ימי חייהם היו למאורות, ולא יצא הדור לתרבות רעה. אמנם אחרי מותם לא היו הצדיקים שבבניהם כל כך חשובים בעיני אלהים ואדם:

שמות רבה (וילנא) פרשת שמות פרשה א - טו [א, יז - יח] ותיראן המילדות את האלהים.... למה הוצרך הכתוב לומר ותחיין את הילדים, יש קילוס בתוך קילוס לא דיין שלא קיימו את דבריו אלא עוד הוסיפו לעשות עמהם טובות, יש מהם שהיו עניות והולכות המילדות ומגבות מים ומזון מבתיהם של עשירות ובאות ונותנות לעניות, והן מחיות את בניהן, הוא שכתוב ותחיין את הילדים, ד"א ותחיין את הילדים, יש מהם שראויים לצאת חגרים או סומים או בעלי מומין או לחתוך בו אבר שיצא יפה, ומה היו עושות עומדות בתפלה ואומרות לפני הקדוש ברוך הוא אתה יודע שלא קיימנו דבריו של פרעה, דברך אנו מבקשות לקיים, רבון העולם יצא הולד לשלום שלא ימצאו ישראל ידיהם להשיח עלינו לומר הרי יצאו בעלי מומים שבקשו להרוג אותם, מיד היה הקדוש ברוך הוא שומע קולן ויוצאין שלמים,

רש"ר הירש - (יז) ותחיין. לא זו בלבד, שלא עשו כמצוות המלך, אלא עשו כמיטב יכולתן לשמור על חיי הילדים. כל מאמציו של המלך השיגו תוצאות הפוכות. כי מעתה נדרשו המיילדות, בהיותן נשים ישרות, להשתדל בכל כוחן ולפעול לפי מיטב כללי אומנותן, לכרוע ברכ ולהתחנן אל ה', לבל יוולד תינוק ללא רוח חיים, ולבל יהיה בו כל פגע, - שלא יחשדון, שבמצוות המלך עשו מאומה או חדלו מעשותו, וסיכנו בכך את חיי הילד.

אבן עזרא (הפירוש הקצר) - (יט) כי חיות הנה - יש להם כח חיים בלב:

ר' יוסף בכור שור - (כא) ויעש להם בתים: עושר, וכבוד, ופריה ורביה
אבן עזרא (הפירוש הקצר) - (כא) ויעש להם בתים - ויאמר הגאון כי עשה להם בתים שהסתיים שם ולא נמצאו:

נשים צדקניות

שמות פרק א

(יא) וַיִּשְׁמְנוּ עָלָיו שָׂרֵי מִסִּים לְמַעַן עֲנֹתוּ בְּסִבְלָתָם וַיָּבִין עָרֵי מִסְכָּנוֹת לְפָרְעָה אֶת פֶּתֶם וְאֶת רַעְמֶסֶס: (יב) וְכַאֲשֶׁר יַעֲנֶה אֹתוֹ כֵּן יִרְבֶּה וְכֵן יִפְרֹץ וַיִּקְצֹצוּ מִפְּנֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל: (יג) וַיַּעֲבְדוּ מִצְרַיִם אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּפָרָה: (יד) וַיִּמְרְרוּ אֶת חַיֵּיהֶם בַּעֲבֹדָה קָשָׁה בְּחֶמֶר וּבִלְבָּנִים וּבְכָל עֲבֹדָה בַּשָּׂדֶה אֶת כָּל עֲבֹדָתָם אֲשֶׁר עָבְדוּ בָּהֶם בְּפָרָה:

ר' יוסף בכור שור - (יד) וימררו את חייהם: כשראו שהם פרים ורבים הוסיפו למרור בחייהם בעבודה. שבתחילה: "ויבין ערי מסכנות", ולבסוף אף "בכל עבודה בשדה", ליטע כרמים וגנים, ולחופרם ולשדד תלמים אחריהם. ובכל עבודתם שהיו משתעבדין היו משתעבדים בהם בפרך שלא היו מניחים אותם אפילו להרגיע עד בלעם רוקם, אלא אצים ודוחקים וממהרין אותם כדי ליגעם, ויישנו כל הלילה מתוך גיעתם ולא יעסקו בפריה ורביה.

תלמוד בבלי מסכת סוטה דף יא עמוד ב - דרש רב עזריא: בשכר נשים צדקניות שהיו באותו הדור - נגאלו ישראל ממצרים. בשעה שהולכות לשאוב מים, הקדוש ברוך הוא מזמן להם דגים קטנים בכדיהן ושואבות מחצה מים ומחצה דגים, ובאות ושופות שתי קדירות אחת של חמין ואחת של דגים, ומוליכות אצל בעליהן לשדה, ומרחיצות אותן וסכות אותן ומאכילות אותן ומשקות אותן ונזקקות להן בין שפתיים.... וכיון שמתעברות באות לבתיהן; וכיון שמגיע זמן מולידהן, הולכות ויולדות בשדה תחת התפוח.... והקב"ה שולח משמי מרום מי שמנקיר ומשפיר אותן, כחיה זו שמשפרת את הולד.... ומלקט להן שני עגולין אחד של שמן ואחד של דבש.... וכיון שמכירין בהן מצרים באין להורגן, ונעשה להם נס ונבלעין בקרקע, ומביאין שוורים וחורשין על גבן.... לאחר שהולכין היו מבצבצין ויוצאין כעשב השדה.... וכיון שמתגדלין באין עדרים עדרים לבתיהן.... וכשנגלה הקדוש ברוך הוא על הים הם הכירוהו תחלה, שנאמר: זה אלי ואנוהו.

מרים ויוכבד

פרק ב

(א) וַיֵּלֶךְ אִישׁ מִבֵּית לֵוִי וַיִּקַּח אֶת בֵּת לֵוִי: (ב) וַתֵּהָרֶה הָאִשָּׁה וַתֵּלֶד בֶּן וַתִּקְרָא אֹתוֹ כִּי טוֹב הוּא וַתִּצְפְּנֶהוּ שְׁלֹשָׁה יָרְחִים: (ג) וְלֹא יָכְלָה עוֹד הַצִּפְיָנו וַתִּקַּח לוֹ תִּבְתָּ גִמָּא וַתַּחֲמֶרָה בְּחֶמֶר וּבִצְפָת וַתִּשֶׂם בָּהּ אֶת הַיֶּלֶד וַתִּשֶׂם בְּסוּף עַל שִׁפְתֵי הַיָּאֵר: (ד) וַתִּתְּצַב אַחֲתוֹ מִרְחָק לְדַעַה מֶה יַעֲשֶׂה לוֹ: (ה) וַתֵּרֶד בֵּת פָּרְעָה לִרְחֹץ עַל הַיָּאֵר וְנִעְרְתִּיהָ הִלְכָתָה עַל יַד הַיָּאֵר וַתִּקְרָא אֶת הַתִּבָּה בְּתוֹךְ הַסּוּף וַתִּשְׁלַח אֶת אִמָּתָהּ וַתִּקְחָהּ: (ו) וַתִּפְתַּח וַתִּרְאֶה אֶת הַיֶּלֶד וְהִנֵּה נֶעַר בֶּכָה וַתַּחֲמַל עָלָיו וַתֹּאמֶר מִיִּלְדֵי הָעִבְרִים זֶה: (ז) וַתֹּאמֶר אַחֲתוֹ אֵל בֵּת פָּרְעָה הָאֵלֶּךְ וַתִּרְאֶה לָּהּ אִשָּׁה מִיִּנְקָת מִן הָעִבְרִית וַתִּינֶק לָּהּ אֶת הַיֶּלֶד: (ח) וַתֹּאמֶר לָהּ בֵּת פָּרְעָה לִכִּי וַתֵּלֶךְ הָעֲלָמָה וַתִּקְרָא אֶת אִם הַיֶּלֶד: (ט) וַתֹּאמֶר לָהּ בֵּת פָּרְעָה הִילִיכִי אֶת הַיֶּלֶד הַזֶּה וְהִנְקֶהוּ לִי וְאֲנִי אֶתֵּן אֶת שְׂכָרְךָ וַתִּקַּח הָאִשָּׁה הַיֶּלֶד וַתְּנִיקָהוּ: (י) וַיִּגְדַּל הַיֶּלֶד וַתִּבְאֶהוּ לְבֵת פָּרְעָה וַיְהִי לָהּ לְבֵן וַתִּקְרָא שְׁמוֹ מֹשֶׁה וַתֹּאמֶר כִּי מִן הַיָּמִים מָשִׁיתָהּ:

תלמוד בבלי מסכת סוטה דף יב עמוד א..... וילך איש מבית לוי - להיכן הלך? אמר רב יהודה בר זבינא: שהלך בעצת בתו. תנא: עמרם גדול הדור היה, כיון שגזר פרעה הרשע כל הבן הילוד היאורה תשליכוהו, אמר: לשוא אנו עמלין! עמד וגירש את אשתו, עמדו כולן וגירשו את נשותיהן. אמרה לו בתו: אבא, קשה

גזירתך יותר משל פרעה, שפרעה לא גזר אלא על הזכרים, ואתה גזרת על הזכרים ועל הנקיבות! פרעה לא גזר אלא בעוה"ז, ואתה בעוה"ז ולעוה"ב! פרעה הרשע, ספק מתקיימת גזירתו ספק אינה מתקיימת, אתה צדיק בודאי שגזירתך מתקיימת... עמד והחזיר את אשתו, עמדו כולן והחזירו את נשותיהן. **ויקח** - ויחזור מיבעי ליה! א"ר יהודה בר זבינא: שעשה לו מעשה ליקוחין, הושיבה באפריון ואהרן ומרים מרקדין לפניו, ומלאכי השרת אמרו: אם הבנים שמחה. **את בת לוי** - אפשר, בת מאה ושלישים שנה היא וקרי לה בת? דא"ר חמא בר' חנינא: זו יוכבד, שהורתה בדרך ולידתה בין החומות... א"ר יהודה: שנולדו בה סימני נערות. ומה האשה ותלד בן - והא הות מיעברא ביה תלתא ירחי מעיקרא! א"ר יהודה בר זבינא: מקיש לידתה להורתה, מה הורתה שלא בצער, אף לידתה שלא בצער, מכאן לנשים צדקניות שלא היו בפיתקה של חוה. **ותרא אותו כי טוב הוא** - תניא... רבי נחמיה אומר: הגון לנביאות; אחרים אומרים: נולד כשהוא מהול; וחכמים אומרים: בשעה שנולד משה - נתמלא הבית כולו אור... **ותצפנהו שלשה ירחים** - דלא מנו מצרים אלא משעה דאהדרה, והיא הות מיעברא ביה תלתא ירחי מעיקרא. ולא יכלה עוד הצפינו - אמאי? תצפניה ותיזיל! אלא כל היכא דהוו שמעי מצראי דמתיליד ינוקא, ממטו ינוקא התם כי היכי דלישמעינהו ומעוי (בהדיה), דכתיב: אחזו לנו שועלים שועלים קטנים וגו'. **ותקח לו תבת גומא** - מאי שנא גומא? א"ר אלעזר: מיכן לצדיקים שממונם חביב עליהן יותר מגופן, וכל כך למה? לפי שאין פושטין ידיהן בגזל. רבי שמואל בר נחמני אמר: דבר רך, שיכול לעמוד בפני דבר רך ובפני דבר קשה. **ותחמרה בחמר ובזפת** - תנא: חמר מבפנים וזפת מבחוץ, כדי שלא יריח אותו צדיק ריח רע....

רמב"ן - (ב) ותרא אותו כי טוב הוא ותצפנהו - ידוע כי כל הנשים אוהבות את בניהם, יפים ושאינם יפים, וכלנה תצפניה אותן בכל יכלתן, ואין צורך ראייה לטענה כי טוב הוא. אבל פירוש הטובה הזאת, שראתה בו טוב מחודש וחשבה כי יארע בו נס וינצל, ולכן נתנה אל לבו וחשבה מחשבות בענינו, וכאשר ראתה שלא יכלה עוד להצפינו חשבה שינצל בתחבולה אחרת ועשתה לו תיבת גומא. ואחותו נצבת מרחוק שלא יכירו בה, לדעת מה יעשה לו. וכל זה סיוע לדברי רבותינו שדרשו כי טוב הוא, שנתמלא כל הבית אורה (סוטה יב א), ולמה שאמרו שהיתה מרים מתנבאת עתידה אמי שתלד בן שמושיע את ישראל (שם):

העמק דבר - (ב) **ותרא אותו כי טוב הוא**. לא כדרך הולדת הזקנות שהולד חלש מאד, אבל ראתה בזה כי טוב הוא, והיתה בטוחה על השגחה פרטית

בת פרעה

תלמוד בבלי מסכת סוטה דף יב עמוד ב - **ותרד בת פרעה לרחוץ על היאור** - א"ר יוחנן משום ר' שמעון בן יוחי: מלמד, שירדה לרחוץ מגלולי אביה.... **ונערותיה הולכות וגו'** - א"ר יוחנן: אין הליכה זו אלא לשון מיתה.... **ותרא את התיבה בתוך הסוף** - כיון דחזו דקא בעו לאצולי למשה, אמרו לה: גבירתנו, מנהגו של עולם, מלך בשר ודם גוזר גזירה, אם כל העולם כולו אין מקיימין אותה - בניו ובני ביתו מקיימין אותה, ואת עוברת על גזירת אביך! בא גבריאל וחבטן בקרקע. **ותשלח את אמתה ותקחה** - ר' יהודה ור' נחמיה, חד אמר: ידה, וחד אמר: שפחתה.... ולמאן דאמר ידה, ליכתוב ידה! הא קמ"ל, דאישתרבב אישתרבובי... **ותפתח ותראהו את הילד** - ותרא מיבעי ליה! א"ר יוסי ברבי חנינא: שראתה שכינה עמו.... **ותחמול עליו ותאמר מילדי העברים זה** - מנא ידעה? א"ר יוסי ברבי חנינא: שראתה אותו מהול.... **ותאמר אחותו אל בת פרעה האלך וקראתי לך אשה מינקת מן העבריות** - ומאי שנא מעבריות? מלמד, שהחזירוהו למשה על כל המצירות כולן ולא ינק, אמר: פה שעתיד לדבר עם השכינה יינק דבר טמא? **ותאמר לה בת פרעה לך וגו'** - א"ר אלעזר: מלמד, שהלכה בזריות כעלמה. ר' שמואל בר נחמני אמר: **העלמה** - שהעלימה את דבריה. **ותאמר לה בת פרעה היליכי את הילד הזה** - אמר רבי חמא בר' חנינא: מתנבאה ואינה יודעת מה מתנבאה, היליכי - הא שליכי. **ואני אתן את שכרך** - א"ר חמא בר' חנינא: לא דיין לצדיקים שמחזירין להן אבידתן, אלא שנותנין להן שכר....

